

Issues of improving the procedure for passing the qualification exam

Alibek MATMUROTOV¹

Tashkent state university of law

ARTICLE INFO

Article history:

Received October 2021

Received in revised form

15 November 2021

Accepted 20 December 2021

Available online

15 January 2022

Keywords:

issuance of a permit for

passing an exam,

a qualification exam,

stages of a qualification

exam,

a certificate for the right to

engage in advocacy,

digitalization of a

qualification exam.

ABSTRACT

In this article, based on the study of the best practices of foreign countries, the issues of studying the relevant documents submitted by the applicant for admission to the qualification exam are considered. And also, the issuance of a permit for a qualification exam or the decision to refuse to issue based on the results of the study of documents. In addition, specific rules are proposed for obtaining written consent from the applicant regarding the verification of the reliability and completeness of the information provided by him.

The author of the article analyzes the possibilities of: conducting a qualification exam in two stages, the introduction of a certificate of the right to practice law, issued by the Chamber of Advocates of the Republic of Uzbekistan. The term of its validity, instead of a license to practice law, as well as the exemption of persons with relevant knowledge and skills from certain parts of the qualification exam. And mandatory passing of the qualification exam for all other applicants. At the same time, the author focuses on the possibility of digitalization of individual stages of the qualification exam.

2181-1415/© 2021 in Science LLC.

DOI: <https://doi.org/10.47689/2181-1415-vol2-iss11/S-pp205-221>

This is an open access article under the Attribution 4.0 International (CC BY 4.0) license (<https://creativecommons.org/licenses/by/4.0/deed.ru>)

Малака имтиҳонини топшириш тартибини такомиллаштириш масалалари

АННОТАЦИЯ

Калит сўзлар:

имтиҳонни топширишга

рухсат бериш,

малака имтиҳони,

Мазкур мақолада талабгор томонидан топширилган тегишли хужжатларни ўрганиш ва унинг натижаси бўйича малака имтиҳонига рухсат бериш ёки рад этиш тўғрисида

¹ Professor, Tashkent state university of law, acting associate professor. Tashkent, Uzbekistan.
E-mail: alibekmatmurotov@gmail.com.

малака имтиҳони
босқичлари,
адвокатлик фаолияти
билан шуғулланиш
ҳуқуқини берувчи
гувоҳнома,
малака имтиҳонини
рақамлаштириш.

қарор қабул қилиш, талабгор томонидан тақдим этилган шахсга доир маълумотларнинг тўлиқлиги ва ҳаққонийлигини текшириш учун унинг ёзма розилигини олиш бўйича аниқ қоида киритиш, малака имтиҳонини ўтказиш муддатлари илғор хорижий давлатлар тажрибаси асосида муҳокама қилинган.

Муаллиф томонидан малака имтиҳонини ўтказиш жараёнини икки босқичли тизимга ўтказиш имкониятлари, адвокатлик фаолияти билан шуғулланиш ҳуқуқини берувчи лицензиянинг ўрнига Ўзбекистон Республикаси Адвокатлар палатаси томонидан бериладиган адвокатлик фаолияти билан шуғулланиш ҳуқуқини берувчи гувоҳномани жорий этиш имкониятлари ва унинг амал қилиш муддатлари, малака имтиҳонининг айрим қисмидан тегишли билим ва малакага эга бўлган шахсларни озод қилиш, қолган барча талабгорлар учун малака имтиҳонини топширишни мажбурий қилиш зарурияти таҳлил қилинган. Шунингдек, муаллиф томонидан малака имтиҳонининг айрим босқичларини рақамлаштириш имкониятларига асосий эътибор қаратилган.

Вопросы совершенствования порядка сдачи квалификационного экзамена

АННОТАЦИЯ

Ключевые слова:

выдача разрешения для сдачи экзамена, квалификационный экзамен, этапы квалификационного экзамена, свидетельство на право занятия адвокатской деятельностью, цифровизация квалификационного экзамена.

В данной статье, на основе изучения передового опыта зарубежных стран, рассмотрены вопросы изучения представляемых соответствующих документов, со стороны заявителя для допуска к квалификационному экзамену. А также, выдача разрешения на квалификационный экзамен или вынесение решения об отказе в выдаче по результатам изучения документов. Кроме того, предлагаются конкретные правила получения письменного согласия от заявителя по поводу проверки достоверности и полноты представляемой им информации.

Автором в статье, проанализированы возможности: проведения квалификационного экзамена в два этапа, введения свидетельства о праве на занятие адвокатской деятельностью, выдаваемого Палатой адвокатов Республики Узбекистан. Срок его действия, вместо лицензии на занятие адвокатской деятельностью, а также освобождение лиц, обладающих соответствующими знаниями и навыками, от отдельных частей квалификационного экзамена. И обязательная сдача квалификационного экзамена для всех остальных поступающих. Вместе с тем, автором, акцентируется внимание на возможности цифровизации отдельных этапов квалификационного экзамена.

КИРИШ

Ўзбекистонда адвокатлар томонидан жисмоний ва юридик шахсларга малакали юридик ёрдам кўрсатиш Ўзбекистон Республикаси Конституцияси даражасида мустақамлаб қўйилган. Шу сабабли давлат адвокат мақомига эга бўлишга талабгор шахсларга қонунчилик доирасида юқори малака талабларини қўйиши табиий ҳол ҳисобланади. Чунки малакали юридик ёрдам кўрсатиш мажбурияти давлат томонидан таъминланиши керак бўлган кафолатлардан бири ҳисобланади.

Адвокат мақомига эга бўлишга талабгорларга қўйиладиган асосий талаблардан бири бу малака имтиҳонини топшириш ҳисобланади. “Адвокатура тўғрисида”ги Ўзбекистон Республикаси Қонунининг 13-моддасига кўра, зарур билимлар ва касбий малакаларга эга бўлган шахсларга лицензиялар бериш тўғрисидаги масалани ҳал этиш учун Ўзбекистон Республикаси Адвокатлар палатасининг ҳудудий бошқармалари ҳузурида малака комиссиялари тузилади.

Бугунги кунда адвокат мақомига эга бўлишга талабгор шахсларнинг назарий билимларини синовдан ўтказишнинг ягона усули сифатида қаралаётганлиги сабабли ушбу босқичга қўйилган талабларни кучайтириш керак. Қайд этиш керакки, малака имтиҳонининг ҳозирги ҳолати на бугунги кунга, на замон талабларига жавоб беради.

Фикримизча, малака имтиҳони билан боғлиқ мавжуд муаммоларни илғор хорижий давлатлар қонунчилигидан фойдаланган ҳолда малака имтиҳонини икки босқичли қилиш ва имтиҳон жараёнини босқичма-босқич рақамлаштириш истиқболда Ўзбекистонда жисмоний ва юридик шахсларнинг Ўзбекистон Республикаси Конституциясида кафолатланган малакали юридик ёрдам олишига замин яратса, иккинчи тарафдан малака имтиҳонини топшириш жараёнига инсон омилининг таъсирини сезиларли даражада камайтиришга хизмат қилади.

МАТЕРИАЛ ВА ТАДҚИҚОТ УСУЛЛАРИ

Ишда мантиқий, қиёсий-ҳуқуқий, илмий манбаларни аниқ тадқиқ этиш, статистик маълумотлар таҳлили, қонун ҳужжатларини шарҳлаш, қонунни қўллаш амалиётини ўрганиш каби усуллардан фойдаларилган.

НАТИЖАЛАР ВА УЛАРНИНГ МУҲОКАМАСИ

Ўзбекистон Республикаси Адлия Вазирининг 2009-йил 14-мартдаги 69-МҲ-сон Буйруғи билан Ўзбекистон Республикаси Адвокатлар палатаси ҳудудий бошқармалари ҳузуридаги малака комиссиялари тўғрисидаги Низом [1] (2009-йил 14-март, рўйхат рақами 1921) тасдиқланган. Мазкур Низом Ўзбекистон Республикаси Адвокатлар палатаси ҳудудий бошқармалари ҳузуридаги малака комиссиялари ваколатларини ва уларнинг фаолиятини ташкил этиш тартибини белгилаб берган.

Амалдаги қонунчиликни ўрганиш шуни кўрсатмоқдаки, малака комиссиясининг бир неча ваколатлари мавжуд бўлиб, улардан асосийси адвокат мақомига эга бўлишга талабгор шахслардан малака имтиҳонини қабул қилиш ҳисобланди.

Тадқиқот давомида ўрганишлар шуни кўрсатдики, малака имтиҳони талабгорнинг келажакда адвокатлик фаолиятини амалга ошириш бўйича назарий билим ва амалий кўникмаларга эга ёки эга эмаслигини аниқлашга қаратилган босқич ҳисобланади.

Малака имтиҳонининг ўзи алоҳида ўрганиладиган илмий тадқиқот мавзуси ҳисобланади. Бу борада ўзбекистонлик ҳуқуқшунос олимлардан Б. Саломов, В. Давлятов, хорижлик олим ва мутахассислардан О. Шварц, Д. Добряков, Р. Мельниченко, В. Заборовский, И. Голован, М. Косенколар баъзи жиҳатларини ўрганишган.

Айрим юридик адабиётларда олимлар томонидан адвокат мақомини олиш учун малака имтиҳонининг зарурий талаб бўлиши борасида турлича қарашлар мавжуд. А.А. Геворгиз бундай шартни мутлақо оқланган ва асосли деб айтади, чунки “олий юридик маълумот ва икки йиллик иш стажининг мавжудлиги талабгорнинг адвокатлик фаолиятининг амалга ошириш давомида амалиётда юзага келиши мумкин бўлган барча масалалар бўйича малакали юридик ёрдам кўрсатиш учун зарур бўлган назарий тайёргарлик даражасига эга бўлишига кафолат бермайди, шунингдек, адвокат этикаси масалалари юзасидан зарур билимлар бўйича ҳам” [2]. У талабгорнинг билим даражасини фақат малака имтиҳонини топшириш жараёнида текшириш мумкин, деб ҳисоблайди, унинг мақсади зарурий касбий билимга эга эканлигини аниқлашдир.

Бир гуруҳ олимлар малака имтиҳони талабгорнинг малакали юридик ёрдам кўрсатиш бўйича етарли билим ва амалий кўникмаларга эга эканлигини аниқлашга қаратилган, деб ҳисоблашади. Шу билан бирга, улар 1990-йил августда Гаванада БМТнинг VIII Конгрессида қабул қилинган Адвокатлар роли тўғрисидаги низомга мувофиқ ҳукумат, Професионал адвокатлар ассоциацияси ва ўқув институтлари адвокатларнинг етарли таълим олишини, адвокатнинг этика мажбуриятларини, миллий ва халқаро ҳуқуқда тан олинган инсон ҳуқуқлари ва асосий эркинликларини билишини таъминлаб бериши шартлигини таъкидлашади [3].

Худди шундай нуқтаи назарни В.В. Лен ва В.В. Лен ҳам қўллаб-қувватлашади, улар нафақат малака имтиҳонини ўтказиш зарурлигини таъкидлайдилар, балки бундай имтиҳонни бутун давр учун бир марта эмас, балки ҳар беш ёки ўн йилда бир маротаба ўтказиш зарурлигини таъкидлайдилар, чунки “ишончим комилки, адвокатлик фаолияти билан шуғулланиш ҳуқуқи учун гувоҳнома олганидан сўнг – узоқ ва унчалик узоқ бўлмаган вақтдан сўнг – малака имтиҳонини такроран топшира олмайди”. [4].

Юқорида билдирилган фикрлардан бошқача фикр билдирган олимлар ҳам мавжуд. Хусусан, И.Голованнинг фикрича, шахс олий таълим муассасасини тамомлаётган вақтда давлат аттестациясидан ўтишини инобатга олиб, қуйидагича ўзининг ғоясини илгари суради: “адвокат бўлмоқчи бўлган ҳуқуқшуносларни қайта имтиҳондан ўтказиш, давлат аттестациясига қандай асосларга кўра ишончсизлик кўрсатаётганлиги унчалик аниқ эмас” [5]. Унинг фикрича, малака имтиҳони ўрнига 4,5 даражадаги диплом баллини киритиш керак.

Фикримизча, И. Голованнинг фикрига қўшилиб бўлмайди, бунинг сабаби давлат аттестациясининг асосий вазифаларидан бири талабанинг ўқув дастури доирасида белгиланган мавзуларни қониқарсиз, қониқарли, яхши ва аъло даражада ўзлаштирганини аниқлашга қаратилган. Малака имтиҳони эса конституциявий кафолат ҳисобланган малакали юридик ёрдам кўрсатиши лозим бўлган адвокатлик касбига киришда чуқур назарий билим ва амалий кўникмаларнинг етарли эканлигини текширишга қаратилганлиги билан аҳамиятли ҳисобланади.

Р.Г. Мельниченко[6]нинг қайд этишича, малака комиссиялари бугунги кунда олий юридик маълумот тўғрисидаги диплом бериш учун асос бўлган якуний давлат аттестацияси натижаларини амалда қайта текширади.

Бундан ташқари, “адвокатлик имтиҳони ўта малакали юристларни касбга жалб этишнинг самарали механизми бўла оладими?” деган саволга адвокат Р.Г. Мельниченко қуйидагича жавоб беради: “мавжуд имтиҳон шаффоф ва очиқ корпорация имиджини сақлаб қолишга ёрдам бермайди, коррупция учун замин яратади, шунингдек, амалиётчи юристлар учун қўрқувни келтириб чиқаради” [7].

Бу борада Франция тажрибасига қарайдиган бўлсак, француз қонун чиқарувчиси талабгор томонидан ҳудудий профессионал ўқитиш марказига (шахс 18 ойдан кам бўлмаган вақт давомида назарий ва амалий таълимдан ўтади) кириш имтиҳонини топшириши зарур.

“Айрим судьялик ва адвокатлик касбларини ислоҳ қилиш тўғрисида”ги 71–1130-сон Қонунининг 12- ва 12-1-моддаларига кўра, ўқишни тамомлаганидан сўнг ва адвокатлик касбига мувофиқлиги тўғрисида сертификат олгандан сўнг (ҳали мустақил равишда ушбу касб билан шуғулланиш ҳуқуқини бермайди) шахс ўз мутахассислиги бўйича (камида икки йил) стажировкадан ўтиши керак ва фақат тегишли сертификатдан сўнг (мутахассислик бўйича касбий кўникмаларни синовдан ўтказиш) Миллий адвокатлар кенгаши сертификат беради ҳамда шахс адвокатлар реестрига киритилади [8].

Буларнинг барчаси француз адвокати мақомини олиш учун номзод ҳақиқатдан ҳам иккита имтиҳондан ўтиши кераклигини кўрсатади: биринчиси, юридик адабиётда у “кириш” (ҳудудий профессионал таълим марказига кириш ҳуқуқи сифатида) деб номланган, иккинчиси – “якуний” (стажировка ўтаганидан сўнг). Бундай имтиҳондан ўтиш тартиби ва шартлари 2005-йил 7-декабрдаги “Адвокатлик касби бўйича малака имтиҳонини ўтказиш дастури ва шартларини тасдиқлаш тўғрисида”ги Қарорда назарда тутилган [9].

В.В. Заборовский[10]нинг фикрига кўра, адвокат мақомига талабгор иккита малака имтиҳони топшириши керак, хусусан, биринчиси (кириш) стажировкадан олдин, иккинчиси (якуний) ундан кейин.

Агар кириш имтиҳонининг мақсади фақат шахснинг назарий, айниқса, келажакда адвокатлик фаолиятини амалга ошириш учун амалий машғулотларга қобилиятини текширишдан иборат бўлса, якуний имтиҳоннинг мақсади шахснинг бундай фаолиятни мустақил равишда амалга оширишга тайёргарлигини текширишдан иборат ҳисобланади.

Фикримизча, малака имтиҳони бўйича қуйидаги масалаларни илғор хорижий давлатлар ижобий тажрибасини инобатга олган ҳолда таҳлил қилиш керак:

биринчиси, талабгор томонидан топширилган тегишли ҳужжатларни ўрганиш ва унинг натижаси бўйича малака имтиҳонига рухсат бериш ёки рад этиш тўғрисида қарор қабул қилишни;

иккинчиси, талабгор томонидан тақдим этилган шахсга доир маълумотларнинг тўлиқлиги ва ҳаққонийлигини текшириш учун унинг ёзма розилигини олиш бўйича аниқ қоида киритишни;

учинчиси, малака имтиҳонини ўтказиш муддатларини;

тўртинчиси, малака имтиҳонини ўтказиш жараёнини икки босқичли тизимга ўтказиш имкониятларини;

бешинчиси, адвокатлик фаолияти билан шуғулланиш ҳуқуқини берувчи лицензиянинг ўрнига Ўзбекистон Республикаси Адвокатлар палатаси томонидан бериладиган адвокатлик фаолияти билан шуғулланиш ҳуқуқини берувчи гувоҳномани жорий этиш имкониятлари ва унинг амал қилиш муддатларини;

олтинчиси, малака имтиҳонидан тегишли билим ва малакага эга бўлган шахсларни озод қилиш ёки малака имтиҳонини барча учун мажбурий қилиш имкониятларини;

еттинчиси, малака имтиҳонининг айрим қисмларини рақамлаштириш имкониятларини.

Ўзбекистон Республикаси Адвокатлар палатаси ҳудудий бошқармалари ҳузуридаги малака комиссиялари тўғрисидаги низом талабларига кўра, талабгор доимий яшаш жойидаги Ўзбекистон Республикаси Адвокатлар палатаси ҳудудий бошқармасига малака имтиҳонини топшириш учун малака имтиҳонини топшириш тўғрисидаги ариза, Ўзбекистон Республикаси фуқароси паспортининг нусхаси, олий юридик маълумот тўғрисидаги диплом (нусхаси олиниб, асли қайтарилади), меҳнат дафтарчаси (нусхаси олиниб, асли қайтарилади) ёки унинг иш жойида тасдиқланган нусхаси, талабгор тўғрисидаги маълумотлардан иборат бўлган шахсий варақа, талабгор стажировка ўтаган адвокатлик тузилмаси томонидан берилган тавсифнома, 3 x 4 см ҳажмдаги (сўнгги 12 ой ичида олинган) 2 дона рангли фотосурат, талабгорнинг судланганлиги ёки судланмаганлиги ҳамда муомалага лаёқатлилиги тўғрисида маълумотларни тақдим этади.

Барчамизга маълумки, Ўзбекистон Республикаси Президентининг 2019-йил 31-октябрдаги “Ягона миллий меҳнат тизими” идоралараро дастурий-аппарат комплексини жорий қилиш чора-тадбирлари тўғрисида”ги ПҚ–4502-сон Қарори [11] қабул қилинган бўлиб, унга кўра, 2020-йил 1-январдан бошлаб, рўйхатдан ўтказиладиган меҳнат шартномаларидаги маълумотлар асосида “ЯММТ” ИДАКда автоматик тарзда шакллантириладиган ходимнинг меҳнат фаолияти тўғрисидаги маълумотларни ўз ичига олувчи электрон меҳнат дафтари жорий этилган. Бу эса амалдаги қонунчиликни мувофиқлаштиришни тақозо этади.

Ушбу масала бўйича Россия Федерацияси қонунчилигида талабгор малака комиссиясига ишга жойлашганлик ҳақидаги маълумотларни ўз ичига олган анкетани ва (ёки) юридик мутахассислик бўйича иш стажини тасдиқловчи меҳнат дафтарчаси ёки бошқа ҳужжатнинг нусхасини, Арманистонда талабгор малака комиссиясига меҳнат дафтарчаси ёки юридик мутахассислик бўйича иш стажини тасдиқловчи бошқа ҳужжат нусхасини, Тожикистонда Адвокатлар уюшмасининг ҳудудий органига меҳнат дафтарчаси ёки юрист сифатидаги иш стажини тасдиқловчи бошқа ҳужжат нусхасини тақдим этиши белгиланган.

Ўрганилган хорижий тажриба ва амалдаги норматив-ҳуқуқий ҳужжатлардаги қарама-қаршиликларни бартараф этиш ва уларни мувофиқлаштириш нуқтаи назаридан талабгор томонидан ҳудудий бошқармага топшириладиган ҳужжатлар рўйхатида кўрсатилган “меҳнат дафтарчаси (нусхаси олиниб, асли қайтарилади) ёки унинг иш жойида тасдиқланган нусхаси” сўзларини “меҳнат дафтарчаси ёки ходимнинг **электрон меҳнат дафтарчаси** (нусхаси олиниб, асли қайтарилади) ёки унинг иш жойида тасдиқланган нусхаси” сўзлари билан алмаштирилиши мақсадга мувофиқ ҳисобланади.

Яна бир муҳим масалалардан бири талабгор томонидан тақдим қилинган ҳужжат(маълумот)ларнинг тўлиқлиги ва ҳаққонийлигини текшириш ҳисобланди. Амалдаги қонунчиликка мувофиқ, масъул котиб томонидан талабгор тақдим этган ҳужжатлар ўрганиб чиқилгандан кейин еттига асос бўйича талабгорга малака имтиҳони билан боғлиқ ҳужжатлар қайтариб берилиши мумкин. Аммо бу борда Украина қонунчилигига мурожаат қиладиган бўлсак, адвокат бўлиш истагини билдирган шахс уларга тақдим этилган маълумотларнинг тўлиқлиги ва ҳаққонийлигини текшириш учун ёзма розилиги бўлмаган тақдирда ҳам бундай шахс малака имтиҳонига киритилишига йўл қўйилмаслиги белгиланган.

Ўзбекистонда ҳам ушбу тартибни жорий этиш керак, акс ҳолда Ўзбекистон Республикасининг 2019-йил 2-июлдаги “Шахсга доир маълумотлар тўғрисида”ги ЎРҚ–547-сон Қонуни[12]нинг 14-, 21-22-, 24-моддалари талаблари бузилишига олиб келиши мумкин.

Шу сабабли, бизнинг назаримизда, Ўзбекистон Республикаси Адвокатлар палатаси ҳудудий бошқармалари ҳузуридаги малака комиссиялари тўғрисидаги Низомнинг 22-бандини қуйидаги тўққизинчи хатбоши билан тўлдириш мақсадга мувофиқ бўларди: “Агар талабгор малака комиссиясига тақдим этилган маълумотларнинг тўлиқлиги ва ҳаққонийлигини текшириш учун ёзма розилиги бўлмаса”.

Шунингдек, Ўзбекистон Республикаси Адвокатлар палатаси ҳудудий бошқармалари ҳузуридаги малака комиссиялари тўғрисидаги низомга малака комиссияси талабгор томонидан тақдим этилган ҳужжатлар ва маълумотларнинг ҳақиқийлигини текшириш ёки тасдиқлаш тўғрисида тегишли органларга мурожаат қилиш ҳуқуқини бериш, шунингдек, ушбу органлар ҳужжатлар ва маълумотларни текшириш натижалари ёки уларнинг ҳақиқийлигини тасдиқлаш тўғрисида малака комиссиясига малака комиссиясининг сўрови олинган кундан бошлаб бир ойдан кечиктирмай маълум қилиши шартлиги тўғрисида, шу билан бирга, сўров бўйича ахборот беришни рад этиш, маълумотларни ўз вақтида ёки тўлиқ тақдим этмаслик, ҳақиқийлигига жавоб бермайдиган ахборотни тақдим этиш қонунчиликда белгиланган жавобгарликка сабаб бўлишига оид қоида киритиш мақсадга мувофиқ бўларди. Ушбу қоиданинг киритилиши талабгорларнинг ҳужжатларини ўз вақтида ва тўлиқ текшириш имконияти яратилишига олиб келади.

Ўзбекистон Республикаси Адвокатлар палатаси ҳудудий бошқармалари ҳузуридаги малака комиссиялари тўғрисидаги Низом талабларига кўра, малака имтиҳонини топшириш учун материалларни тайёрлаб бўлгандан кейин масъул котиб уларни малака комиссиясининг раисига масалани комиссия мажлисининг кун тартибига киритиш учун тақдим этиши белгиланган.

Мазкур масала бўйича хорижий давлатлар (Россия Федерацияси, Қирғизистон, Украина, Беларусь, Қозоғистон, Молдова) қонунчилигини таҳлил қилиш шуни кўрсатмоқдаки, малака комиссиясига ариза билан мурожаат қилиши, аризани кўриб чиқиш муддати ва ушбу ариза бўйича қабул қилиниши мумкин бўлган қарорлар, талабгорни қабул қилинган қарор бўйича хабардор қилиш ҳамда ушбу қарор устидан шикоят қилиш тартиби қонун даражасида белгиланган.

Фикримизча, юқорида ўрганилган давлатларнинг ушбу ижобий тажрибасини миллий қонунчиликка киритиш амалдаги малака имтиҳонини топшириш билан боғлиқ мавжуд айрим бўшлиқларни бартараф этишга замин яратган бўларди.

Энди малака имтиҳонини топшириш муддатларига тўхталадиган бўлсак, Ўзбекистонда амалдаги қонунчиликка мувофиқ, малака имтиҳони масъул котиб томонидан талабгорлардан зарур ҳужжатлар қабул қилиб олинган кундан эътиборан бир ой ичида ўтказилиши белгиланган.

Бу борада хорижий тажрибага эътибор қаратадиган бўлсак, Россия Федерациясида текшириш тугагандан сўнг малака комиссияси талабгорни малака имтиҳонига қабул қилиш тўғрисида қарор қабул қилиниши, Арманистонда малака имтиҳони йилига камида бир маротаба ўтказилиши, Украинада малака имтиҳонлар камида уч ойда бир маротаба ўтказилиши, Беларусда малака имтиҳон топширишга рухсат бериш тўғрисидаги қарор қабул қилинган кундан бошлаб бир ой муддат ичида ўтказилиши, Қозоғистонда аттестация ҳар ярим йилда бир маротаба ўтказилиши, Тожикистонда қарор қабул қилинганидан кейин икки ой ичида талабгордан малака имтиҳони қабул қилиниши, Грузияда имтиҳонлар бир йилда икки маротаба ўтказилиши қонун даражасида белгиланган.

Бизнинг назаримизда, малака имтиҳонининг муддатини камида уч ойда бир маротаба ўтказилиши тўғрисидаги қонун даражасида белгилаш керак, бу бир тарафдан талабгорларнинг ҳужжат топширишларини осонлаштиради, иккинчи тарафдан эса малака комиссияси томонидан талабгорларнинг ҳужжатларини тўлиқ ва ҳар томонлама текшириш ҳамда унинг фаолиятини тартибли ва самарадор ишлашига замин яратади.

Эътибор қаратилиши керак бўлган масалалардан бири бу малака имтиҳонини ўтказиш жараёнининг босқичлари ҳисобланади. Ўзбекистонда амалдаги тартиб бўйича талабгорларга малака имтиҳонини топшириш учун алоҳида битта хона ташкил этилади ҳамда оғзаки ва ёзма шаклларда ўтказилади. Ўзбекистон Республикаси Адвокатлар палатаси ҳудудий бошқармалари ҳузуридаги малака комиссиялари тўғрисидаги низом талабларига мувофиқ, малака имтиҳони ўтказилаётган хонада бегона шахсларнинг бўлишига йўл қўйилмайди, шунингдек, ушбу жараён тўлиқ интернет тармоғида реал вақт режимида видеотрансляция қилиб борилади. Малака имтиҳони жараёнининг онлайн тарзда узатилиши шаффофликни ва холисликни таъминлашга замин яратади.

Шундан кейин имтиҳон билетидаги саволларга тайёргарлик кўриш учун талабгорга кўпи билан бир соат вақт тақдим этилади.

Шу ўринда, талабгорларга малака имтиҳонида тушадиган саволлар рўйхати ҳақида қисқача тўхталиб ўтиш керак. Чунки Ўзбекистон Республикаси Адвокатлар палатасининг расмий веб-сайтига жойлаштирилган саволларни ҳам мазмун жиҳатдан, ҳам қонунчиликдаги охириги ўзгартиришлар нуқтаи назаридан қайта кўриб чиқиш лозим, деб ҳисоблаймиз.

Бу борада Қозоғистон қонунчилиги[13]нинг ижобий тажрибасига мурожаат қиладиган бўлсак, ягона юридик тест топшириқларини шакллантириш ваколатли орган томонидан Қозоғистон Республикаси қонунчилигида назарда тутилган тартибда танлов асосида мустақил экспертларни жалб қилган ҳолда амалга оширилиши белгиланган.

Талабгор ўзига тушган саволларга оғзаки тарзда жавоб беради. Бунда малака комиссиясининг аъзолари фақатгина саволларга аниқлик киритиш мақсадида талабгорга тушган саволлар доирасида қўшимча саволлар бериш ҳуқуқлари мавжуд. Талабгорнинг берган жавоблари ўн баллик тизимда баҳоланади, шундан

сўнг талабгор имтиҳон варағини топширади ва хонадан чиқиб кетади. Талабгор томонидан имзоланган имтиҳон варағи малака комиссияси мажлисининг баённомасига илова қилинади.

Ўзбекистон Республикаси Адвокатлар палатаси ҳудудий бошқармалари ҳузуридаги малака комиссиялари тўғрисидаги низом талабларига кўра, талабгорни малака имтиҳонини топширган деб топиш ёки талабгорни малака имтиҳонини топширмаган деб топиш тўғрисида қарор қабул қилиш учун талабгор тўплаган балл малака имтиҳонида олиниши мумкин бўлган энг юқори баллнинг 60 фоизидан кам бўлмаслиги лозим.

Малака имтиҳони босқичлари тўғрисида ўзбек олимлари ҳам ўзларининг фикрларини билдиришган. Хусусан, Б. Саломов ва В. Давлятовларнинг фикрича, малака имтиҳонларини икки босқичда ўтказиш, яъни биринчи босқичда онлайн тест топшириш, иккинчи босқичда эса адвокатура, касб этикаси қоидалари, касбий фаолият бўйича оғзаки савол-жавоб ўтказиш орқали. Биринчи босқичда тест синовлари бўйича белгиланган баллни тўплаган талабгор иккинчи босқичга оғзаки савол-жавобга рухсат этилиши лозим. Малака имтиҳонларини ўтказишда шаффофлик, очиқликни таъминлаш мақсадида имтиҳон жараёни онлайн режимда трансляция қилиниши ва ушбу жараён Адвокатлар палатаси томонидан назорат қилиб борилиши лозим [14].

Бизнинг назаримизда ҳам малака имтиҳони икки босқичли бўлиши, бунда, биринчи босқичда талабгорнинг назарий билимлари тест ечиш орқали амалга оширилса, иккинчи босқичда эса унинг амалий кўникмалари текширилиши керак.

Миллий қонунчиликни таҳлил этиш шуни кўрсатдики, малака имтиҳонини топшириш учун зарур бўлган ҳужжатлар, талабгорлардан малака имтиҳони қабул қилиш тартиби билан боғлиқ муносабатлар қонуности ҳужжат билан тартибга солинган. Таҳлилларга кўра, хорижий давлатларда малака имтиҳони ва уни ўтказиш билан боғлиқ жараёнлар адвокатурага оид қонунида акс эттирилган ҳамда Ўзбекистон Республикасидаги малака имтиҳонидан бирмунча қийинроқ ҳисобланади. Хусусан, кўпчилик хорижий давлатларда малака имтиҳони икки босқичдан иборат бўлиб, дастлаб тест топширилади. Тестдан муваффақиятли ўтган талабгор кейинги оғзаки суҳбат босқичига рухсат этилиши белгиланган. Мазкур ижобий тажриба Россия Федерацияси, Арманистон, Беларусь, Қозоғистон, Грузия, Польша давлатларининг адвокатурага оид қонунлари доирасида белгилаб қўйилганлиги билан аҳамиятли ҳисобланади.

Энди тест босқичига батафсилроқ тўхталадиган бўлсак, Россия Федерациясида 2022-йил 1-март кунидан бошлаб тест синовлари автоматлаштирилган аноним текширишни таъминловчи ягона автоматлаштирилган ахборот тизимидан фойдаланган ҳолда ўтказилиши ҳамда ягона автоматлаштирилган ахборот тизимига қўйиладиган талаблар Федераль адвокатлар палатаси кенгаши томонидан белгиланиши қайд этилган. Шунингдек, Россия Федерацияси Федераль Адвокатлар палатаси кенгаши томонидан 2003-йил 25-апрель куни 2-сонли баённома билан адвокат мақомига эга бўлиш учун малака имтиҳонини топшириш тартиби тўғрисидаги низом тасдиқланган. Унга кўра, биринчи босқичда талабгорга компьютер дастури ёрдамида 70 та тест берилади ва ушбу тестларга жавоб бериш учун 60 дақиқа вақт ажратилади. Талабгор 50 ва ундан ортиқ саволларга тўғри жавоб берган тақдирда кейинги оғзаки суҳбат босқичига ўтиши баён қилинган [15].

Қирғизистон Республикаси Ҳукуматининг 2017-йил 30-октябрдаги 711-сон Қарори қабул қилинган бўлиб, унда адвокатлик фаолияти билан шуғулланиш ҳуқуқини берувчи лицензия олишга талабгор шахслар учун малака имтиҳонини ўтказиш тартиби белгиланган. Малака имтиҳони бир босқичдан иборат бўлиб, фақат компьютер ёрдамида тест ўтказиш шаклида амалга оширилади. Бунда талабгорга 110 та тест ва уни ечиш учун 110 дақиқа берилади. Агарда талабгор тест саволлари умумий сонининг 70 ва ундан ортиқ фоизига, яъни 77 ва ундан ортиқ балл тўплаган тақдирда малака имтиҳонини топширган деб ҳисобланиши белгиланган.

Юқорида келтирилган нормалар таҳлили шуни кўрсатмоқдаки, Қирғизистонда талабгорлар лицензия олиш учун малака имтиҳони бир босқичли бўлиб, фақатгина тест шаклида амалга оширилади.

Бизнингча, талабгорнинг амалий кўникмаларини синовдан ўтказмаслик бўлажак адвокатларда зарур бўлган муаммоли ҳолатларнинг ечимини оғзаки тарзда баён қилиш ва ҳуқуқий асослантириш кўникмасининг ўз вақтида пайдо бўлмаслигига олиб келади.

Беларусь Республикаси Адлия вазирлиги томонидан малака имтиҳонини ўтказиш тартиби тўғрисида йўриқнома ишлаб чиқилган бўлиб, унга кўра, малака имтиҳонини талабгорларнинг билимлари ёзма ва оғзаки шаклда текширилади. Мазкур текширишнинг биринчи босқичида талабгорга 20 та тест ва уни ечиш учун 30 дақиқа вақт берилади. Бунда у камида 14 та тўғри жавобни топган тақдирдагина иккинчи босқич ҳисобланган оғзаки суҳбатга ўтишига рухсат берилади.

Қозоғистонда аттестация икки босқичдан иборат бўлиб, биринчиси Қозоғистон Республикаси қонунчилигини билиш ва адвокатлик фаолиятини амалга оширишга психологик тайёрлиги учун комплекс компьютер тести бўлса, иккинчиси зарур манбалардан фойдаланган ҳолда ишнинг ҳолатларини таҳлил қилиш учун амалий вазифаларни ташкил этади. Эътиборли жиҳати шундаки, Қозоғистонда талабгор комплекс компьютер тест синовларидан ўтиш ёки ягона юридик тест топшириқларидан комплекс компьютер тест синовлари компьютер технологиялари ёрдамида амалга ошириши керак бўлади.

Яна бир муҳим масалалардан бири адвокатлик фаолияти билан шуғулланиш ҳуқуқини берувчи лицензиянинг ўрнига Ўзбекистон Республикаси Адвокатлар палатаси томонидан бериладиган адвокатлик фаолияти билан шуғулланиш ҳуқуқини берувчи гувоҳномани жорий этиш имкониятлари ва унинг амал қилиш муддатларини таҳлил қилиш ҳисобланади.

Барчамизга маълумки, Ўзбекистон Республикасининг 2021-йил 14-июлдаги “Лицензиялаш, рухсат бериш ва хабардор қилиш тартиб-таомиллари тўғрисида”ги ЎРҚ–701-сон Қонуни[16] қабул қилинган бўлиб, унинг 1-иловасида адвокатлик фаолияти амалга оширилиши учун лицензияларни олиш талаб қилинадиган фаолият тури ҳисобланиши, ўз навбатида, ушбу лицензияладиган фаолиятнинг кичик турлари сифатида фуқаролик ва иқтисодий суд ишларини юритишни амалга оширишга доир адвокатлик фаолияти ва маъмурий ва жиноий суд ишларини юритишни амалга оширишга доир адвокатлик фаолияти эканлиги белгиланган.

Фикримизча, талабгорнинг адвокат мақомига эга бўлиши учун қўйилган талаблар, унинг ариза ёзиши, стажировка ўташи, малака имтиҳони топшириши билан боғлиқ барча жараёнлар адвокатлик тузилмалари ва Ўзбекистон

Республикаси Адвокатлар палатаси билан узвий боғлиқлигини инобатга олиб, шунингдек, Ўзбекистон Республикаси Адвокатлар палатасига мустақиллик бериш нуқтаи назаридан адвокатлик фаолиятини амалга оширилиши учун лицензияларни олиш талаб қилинадиган фаолият турлари рўйхатидан чиқариш керак.

Бундан ташқари, лицензия фойда олишни кўзлаган тижорат ташкилотларига берилишини, адвокатлик касбининг мустақиллиги, адвокатура институтига давлат ташкилотларининг аралашмаслигини, ушбу ҳолат халқаро ҳужжатларга мувофиқ эмаслиги нуқтаи назаридан адвокатлик фаолияти лицензияланмаслиги лозим. Аммо Е.Э. Макушкина[17]нинг фикрича, ўтиш даврида юридик хизматлар сифати устидан давлат назоратининг муқобил тизими (лицензиялаш ёки аккредитация) йўлга қўйилиши мумкин.

Бу борада Б. Саломов, В. Давлятовларнинг қайд этишича, адвокатлик фаолиятига рухсат беришнинг амалдаги тартиб-тамойилларини адвокатлик касбига оид халқаро ҳужжатлар нормаларига мувофиқлаштириш учун адвокатлик фаолиятини лицензияланувчи фаолият турларидан чиқариш ва фаолият билан шуғулланиш ҳуқуқини берувчи ҳужжат сифатида Сертификат (Гувоҳнома) расмийлаштирилиши ва у Адвокатлар палатаси томонидан берилиши лозим. Ёки иккинчи вариант сифатида адвокатнинг малака имтиҳонини муваффақиятли топшириб, адвокатлик қасамёдини қабул қилиши унга касбий фаолиятни бошлаши учун асос бўлиб хизмат қилиши лозим ва адвокатнинг ихтисоси бевосита адвокатлик гувоҳномасида кўрсатилиши мақсадга мувофиқ [18].

Шуни алоҳида таъкидлаш керакки, миллий қонунчиликка малака имтиҳонини топширганлиги тўғрисидаги гувоҳнома малака имтиҳони муваффақиятли топширганидан бошлаб ўн иш куни давомида Ўзбекистон Республикаси Адвокатлар палатаси томонидан бепул берилиши, ушбу гувоҳнома имтиҳон топширилган кундан бошлаб уч йил давомида амал қилиши тўғрисидаги нормани киритиш зарур. Бунда, албатта, талабгор уч йил давомида адвокатурага ишга кириб, адвокатлик фаолиятини бошламаса, қайтадан малака имтиҳонини топшириши лозим бўлади.

Бу борада хорижий давлатлар қонунчилигини таҳлил қиладиган бўлсак, Украинада малака имтиҳонини топширган шахсга малака имтиҳонини топширган кундан эътиборан ўн кун ичида адвокатуранинг малака-интизомий комиссияси малака имтиҳонини топширганлиги тўғрисидаги гувоҳномани бепул беради ҳамда ушбу гувоҳнома имтиҳон топширилган кундан бошлаб уч йил давомида амал қилади. Мазкур малака имтиҳонини топширганлик тўғрисидаги гувоҳнома намунаси Украина адвокатлар Кенгаши томонидан тасдиқланади.

Қозоғистон қонунчилиги[19]да гувоҳнома аттестациядан ўтганлиги тўғрисидаги қарор чиқарилган кундан бошлаб олти йил давомида ҳақиқий ҳисобланиши билан аҳамиятлидир.

Грузия қонунчилиги[20]га кўра, ёзма имтиҳондан муваффақиятли ўтган тақдирда шахс адвокатлар ёзма имтиҳонидан ўтганлигини тасдиқловчи ҳужжат олади. Агарда шахс ёзма имтиҳонни топширгандан сўнг 7 йил ичида юридик амалиётни бошламаган бўлса, малака синовлари тўғрисидаги ёзма гувоҳнома кучини йўқотади.

Энди малака имтиҳонидан тегишли билим ва малакага эга бўлган шахсларни озод қилиш ёки малака имтиҳонини барча учун мажбурий қилиш имкониятларини таҳлил қилиб ўтсак. Амалдаги қонунчиликка кўра, талабгорларнинг барчаси

малака имтиҳонини топширишга мажбур. Аммо айрим хорижий давлатларда малака имтиҳонининг босқичларидан тўлиқ ёки қисман озод қилишга оид нормалар мавжуд. Хусусан, Россия Федерациясида юридик мутахассислик бўйича илмий даражага эга бўлган талабгор (юридик фанлари номзоди ёки доктори) диссертация тадқиқотининг илмий ихтисослиги бўйича малака имтиҳонини топшириш вақтида билимини синовдан ўтказишдан озод қилиниши белгиланган [21].

Юрист, Германия адвокатураси тўғрисидаги Федераль Қонунига мувофиқ, немис ҳуқуқшунослик фанлари доктори даражасига эга бўлган бўлса, у стажировкасиз ёки малака имтиҳони топширмасдан адвокат бўлиши мумкин [22].

Қозоғистон қонунчилигига кўра, қуйидаги шахслар аттестациядан ўтишдан озод қилиниши белгиланган:

1) Қозоғистон Республикаси Судьялар олий кенгаши ҳузуридаги малака комиссиясида малака имтиҳонини топширган, судда стажировкани муваффақиятли ўтаган ва вилоят ёки унга тенглаштирилган суд ялпи мажлисининг ижобий жавобини олган шахслар;

2) “Қозоғистон Республикасининг судьялар мақоми ва суд тизими тўғрисида”ги Қозоғистон Республикаси Конституциявий қонунининг 34-моддаси 1-банди 1), 2), 3), 9), 10) ва 12) кичик бандларида назарда тутилган асослар бўйича судьянинг ваколатлари тугатилган шахслар;

3) прокуратура ва тергов органларидан бўшатирилган шахслар, агар улар прокурор ёки терговчи лавозимларида камида ўн йилдан кам бўлмаган муддатда ишлаган бўлса, салбий сабабларга кўра ишдан бўшатирилганлар бундан мустасно.

Бундан ташқари, Литва қонунчилиги[23]да адвокат бўлиш учун 7 та талаб қўйилган бўлиб, шуларнинг малака имтиҳонини топшириш талабидан судья лавозимида камида етти йил ишлаган ёки юридик соҳада ижтимоий фанлар доктори ёки хабилизацияланган илмий даражасига (Doctor habilitat) эга бўлган шахс озод қилиниши кўрсатиб ўтилган бўлса, Озарбайжонда юридик фанлар доктори илмий даражасига эга бўлган, шунингдек, Конституциявий суднинг собиқ судьялари, апелляция ва кассация инстанциялари судларининг раислари малака имтиҳонидан ўтмасдан адвокат бўлишлари мумкин[24]лиги белгиланган.

Малака имтиҳони тўғрисида Д.Добряковнинг фикрига эътибор қаратадиган бўлсак, у шундай дейди: “...собиқ судьялар ва прокурорларнинг қонун ҳужжатларида мустақамланган малакасини тасдиқламасдан адвокат мақомини олиш ҳуқуқи мунозарали кўринади...” [25].

Юқоридаги қонунчилик таҳлиллари ва олимларнинг фикрларини инобатга олган ҳолда малака имтиҳонининг таклиф этилаётган ҳам ёзма, (тест) ҳам оғзаки суҳбат босқичларини талабгорларнинг иш стажини, лавозими ва илмий даражасидан қатъи назар, барча учун мажбурий қилиш лозим. Аммо талабгор юридик фанлари номзоди ёки доктори бўлса, у диссертация тадқиқотининг илмий ихтисослиги бўйича малака имтиҳонида тушган саволдан озод қилиниши лозим.

Яна бир муҳокама қилиниши лозим бўлган долзарб масалаларидан бири бу малака имтиҳонининг айрим қисмларини рақамлаштириш зарурияти ҳисобланади.

Бутун жаҳонда барча соҳалар каби юриспруденция ҳам тезкорлик билан рақамлаштирилмоқда. Рақамлаштиришнинг ҳаётимизнинг барча соҳаларига жорий этилишига тўлиқ ишончимиз комил. Шу жумладан, юридик соҳанинг бир қисми бўлган адвокатурани рақамлаштириш бугунги куннинг талабидир.

Ўзбекистон Республикаси Президенти Ш. Мирзиёев [26] таъкидлаганидек, “... адвокатура институтини кучайтириш, ушбу соҳалар фаолиятини рақамлаштириш бўйича олдимизда кўпгина вазифалар турибди”.

Бу шуни англатадики, адвокатура институти катта ўзгаришларга муҳтож. Фикримизча, адвокатурани рақамлаштириш, биринчи навбатда, субъектив омилларнинг олдини олади, айниқса, малака имтиҳонини топшириш жараёнида.

Адвокатурани рақамлаштириш борасида Д. Ҳабибуллаев[27]нинг фикрича, адвокатлик фаолиятидаги лицензия, гувоҳнома ва ордер ҳужжатлари ўрнига ягона ҳужжат Ўзбекистон Адвокатлар Палатаси томонидан бериладиган адвокатлик гувоҳномасини жорий қилиш мақсадга мувофиқ. Бу билан бир қатор ҳужжатлар рўйхати қисқаради, адвокатлик лицензияси ва гувоҳномасини тайёрлаш учун давлат харажатлари камаяди, амалиётда адвокатдан мазкур ҳужжатларнинг барчасини талаб қилиш ҳолатларига барҳам берилади.

Т. Каудыров[28]нинг қайд этишича, Қозоғистонда Е-адвокатуранинг жорий этилиши мавжуд муаммоларнинг ечими ҳисобланади.

“Аттестациянинг автоматлаштирилган тизимини жорий этиш фақат малака имтиҳонини топширишнинг биринчи босқичида, яъни компьютер тестидан ўтишга мумкин.

Бунинг сабаби, биринчидан, тест синовлари пайтида талабгорларнинг Адвокатлик фаолияти тўғрисидаги қонуни ва Адвокатнинг касбий ахлоқ кодекси қоидалари билим компонентлари текширилади.

У ўзининг фикрини давом эттириб, имтиҳоннинг иккинчи қисмини, яъни оғзаки қисмини автоматлаштириш мақсадга мувофиқ эмас, чунки малака комиссияси талабгорнинг нафақат малакага йўналтирилган билимларини текширади, балки унинг маънавий этикаси, ахлоқий қадриятларини ҳам баҳолайди”, – дейди П.Е. Короткова [29].

Бу борада мутахассис О. Шварц[30]нинг ҳам имтиҳоннинг мақсади ҳар бир номзоднинг етарлича билим ва тайёргарликка, шунингдек адвокатлик фаолиятини амалга ошириш учун юқори маънавий сифатига эга эканлиги текширилиши лозимлигини таъкидлайди.

В.В. Заборовский ҳам П.Е. Короткова ва О.Шварцнинг фикрни қўллаб-қувватлаб, шахсни адвокатликка қабул қилиш тўғрисида қарор қабул қилишда унинг нафақат расмий билими, балки шахснинг маънавий-ахлоқий даражаси ҳам эътиборга олиниши зарур. Бу даража бундай шахсни психологик тестдан ўтказиш орқали аниқланиши керак [31].

Мазкур босқич рақамлаштирилган тақдирда талабгорнинг юқори маънавий ва этика қоидаларига эга эканлигини текшириш имкониятлари мавжуд бўлмайди. Шунинг учун ҳам малака имтиҳонининг оғзаки суҳбат қисмини рақамлаштириш мақсадга мувофиқ эмас, – дейди П.Е. Короткова.

Бу борада хорижий давлатлар тажрибасига эътибор қаратадиган бўлсак, адвокатлик фаолияти билан шуғулланиш учун талабгор шахс стажировкани муваффақиятли ўтаганидан сўнг Қозоғистон Республикаси қонунчилигида назарда тутилган ҳужжатларни илова қилган ҳолда адвокатлик фаолияти билан шуғулланиш учун талабгорларни аттестациядан ўтказиш комиссиясига аттестациядан ўтишга рухсат бериш тўғрисида ариза юборади, ушбу жараён “электрон ҳукумат” веб-портали ёки ягона ҳуқуқий ёрдам ахборот тизими орқали амалга оширилади.

Шу алоҳида қайд этиш жоизки, Қозоғистонда нафақат ҳужжат топшириш жараёни, балки тест босқичи ҳам тўлиқ автоматлаштириш тизими орқали амалга оширилади.

Россия Федерациясида ҳам бу борада кенг қамровли ишлар амалга ошири- лаётган бўлиб, унга кўра 2022-йил 1-март кунидан бошлаб тест синовларининг автоматлаштирилган аноним текширишни таъминловчи ягона автоматлаш- тирилган ахборот тизимидан фойдаланган ҳолда ўтказилиши ҳамда ягона автомат- лаштирилган ахборот тизимига қўйиладиган талаблар Федерал адвокатлар палатаси кенгаши томонидан белгиланиши қайд этиб ўтилди.

Юқоридагилардан келиб чиққан ҳолда миллий қонунчилигимизга ҳам малака имтиҳонида мавжуд камчиликларни бартараф этиш ҳамда уни босқичма- босқич рақамлаштириш зарур деб ҳисоблаймиз.

ХУЛОСАЛАР

1. Ўзбекистон Республикаси Адвокатлар палатаси ҳудудий бошқармалари ҳузуридаги малака комиссиялари тўғрисидаги Низомнинг 18-бандидаги “меҳнат дафтарчаси (нусхаси олиниб, асли қайтарилади) ёки унинг иш жойида тасдиқ- ланган нусхаси” сўзлари ўрнига **“меҳнат дафтарчаси ёки ходимнинг электрон меҳнат дафтарчаси (нусхаси олиниб, асли қайтарилади) ёки унинг иш жойида тасдиқланган нусхаси”** сўзлари билан алмаштирилиши керак.

2. Адвокатлар палатаси ҳудудий бошқармалари ҳузуридаги малака комис- сиялари тўғрисидаги Низомнинг 22-бандини қуйидаги тўққизинчи хатбоши билан тўлдириш мақсадга мувофиқ бўларди: **“агар талабгорнинг малака комиссиясига тақдим этилган маълумотларнинг тўлиқлиги ва ҳаққонийлигини текшириш учун ёзма розилиги бўлмаса.”**

3. Адвокатлар палатаси ҳудудий бошқармалари ҳузуридаги малака комис- сиялари тўғрисидаги Низомнинг 24-банди биринчи хатбошисини қуйидаги таҳрирда баён қилиш таклиф этилмоқда: **“24. Малака имтиҳони камида уч ойда бир маротаба ўтказилади”**.

4. “Адвокатура тўғрисида»ги Ўзбекистон Республикаси Қонунида малака имтиҳонини икки босқичли қилиш лозим. Биринчи босқичда талабгорлардан тест олинса, иккинчи босқичда талабгор оғзаки суҳбатдан ўтади. Бунда талабгорнинг нафақат амалий кўникмалари, балки унинг психологик ҳолати ҳам ўрганилади.

5. “Адвокатура тўғрисида»ги Ўзбекистон Республикаси Қонунига малака имтиҳони топширганлиги тўғрисидаги гувоҳнома малака имтиҳони муваф- фақиятли топширганидан бошлаб ўн иш куни давомида Ўзбекистон Республикаси Адвокатлар палатаси томонидан бепул берилиши, ушбу гувоҳнома имтиҳон топширилган кундан бошлаб уч йил давомида амал қилиши тўғрисидаги нормани киритиш зарур. Бунда, албатта, талабгор уч йил давомида адвокатурага ишга кириб, адвокатлик фаолиятини бошламаса, қайтадан малака имтиҳонини топшириши лозимлиги тўғрисида қоида ҳам киритилиши керак.

6. Малака имтиҳони билан боғлиқ қуйидаги қисмларни рақамлаштириш керак:

1) талабгор малака имтиҳонини топшириш учун доимий яшаш жойидаги ҳудудий бошқармага зарур ҳужжатларни топширишни;

2) ҳужжатларни текшириш ва малака имтиҳони топширишга рухсат бериш ёки рад қилиш бўйича қабул қилинган қарорни ва ушбу қарор натижаси бўйича талабгорни хабардор қилишни;

- 3) малака имтиҳонининг биринчи босқичи ҳисобланган тест босқичини алоҳида жиҳозланган аудиторияда топшириш жараёнини;
- 4) малака имтиҳонининг иккинчи босқичи ҳисобланган оғзаки суҳбат бўйича тушадиган саволлар, муаммоли ҳолатлар ва комиссия аъзолари томонидан талабгорни автоматлаштирилган ҳолда баҳолашни;
- 5) малака имтиҳонини топшириш натижалари бўйича малака комиссияси томонидан қабул қилинадиган қарорларни;
- 6) талабгорлар томонидан топширилган ҳужжатларнинг барчаси уч йил давомида ягона автоматлаштиришган тизимда сақлашни.

ФЙДАЛАНИЛГАН АДАБИЁТЛАР РЎЙХАТИ:

1. 2009 йил 14 мартдаги 69-мх-сон буйруғи билан Ўзбекистон Республикаси Адвокатлар палатаси ҳудудий бошқармалари ҳузуридаги малака комиссиялари тўғрисидаги низом // Ўзбекистон Республикаси қонун ҳужжатлари тўплами, 2009 й., 12-сон, 134-модда; Қонун ҳужжатлари маълумотлари миллий базаси, 08.01.2018 й., 10/18/1921-1/0519-сон, 25.09.2018 й., 10/18/1921-2/1956-сон, 09.01.2019 й., 10/19/1921-3/2447-сон; Қонунчилик маълумотлари миллий базаси, 30.11.2021 й., 10/21/3338/1117-сон.
2. Заборовский В.В. Правовая природа квалификационного экзамена на получение статуса украинского адвоката // Журнал зарубежного законодательства и сравнительного правоведения № 1 – 2017. – С. 89.
3. Адвокатура в Российской Федерации: учеб. Пособие / А.В. Гриненко, Ю.А. Костанов, С.А. Невский; под ред. А.В. Гриненко. – М.: ТК Вебли, 2003. – С. 192.
4. Лень В.В., Лень В.В. Проблема реформирования украинской адвокатуры // Известия высших учебных заведений. Правоведение. 2005. № 1. – С. 182.
5. Заборовский В.В. Некоторые проблемные аспекты сдачи квалификационного экзамена на получение статуса адвоката по законодательству Украины и зарубежный стран // Право.by № 2(46) 2017, – С. 107–110.
6. Мельниченко Р.Г. Квалификационный экзамен на получение статуса российского адвоката // Право и образование. – № 11. – 2010. – С. 28.
7. <https://cyberleninka.ru/article/n/voprosy-polucheniya-statusa-advokata-v-rossii>.
8. Portant réforme de certaines professions judiciaires et juridiques. URL: <http://www.legifrance.gouv.fr/affichTexte.do?cidTexte=LEGITEXT000006068396> (дата обращения: 26.02.2016).
9. Fixant le programme et les modalités de l'examen d'aptitude à la profession d'avocat. URL: <http://www.legifrance.gouv.fr/affichTexte.do?cidTexte=JORFTEXT000000786409> (дата обращения: 26.02.2016).
10. Заборовский В.В. Правовая природа квалификационного экзамена на получение статуса украинского адвоката // Журнал зарубежного законодательства и сравнительного правоведения № 1 – 2017. – С. 92.
11. Ўзбекистон Республикаси Президентининг 2019 йил 31 октябрдаги “Ягона миллий меҳнат тизими” идоралараро дастурий-аппарат комплексини жорий қилиш чора-тадбирлари тўғрисида”ги ПҚ–4502-сон қарори // Қонун ҳужжатлари маълумотлари миллий базаси, 01.11.2019 й., 07/19/4502/3977-сон.
12. Ўзбекистон Республикасининг 2019 йил 2 июлдаги “Шахсга доир маълумотлар тўғрисида”ги ЎРҚ–547-сон Қонуни // Қонун ҳужжатлари маълумотлари миллий базаси, 03.07.2019 й., 03/19/547/3363-сон; 15.01.2021 й., 03/21/666/0032-сон; Қонунчилик маълумотлари миллий базаси, 21.04.2021 й., 03/21/683/0375-сон.

13. https://online.zakon.kz/Document/?doc_id=33024087&pos=133;-52#pos=133;-52.
14. Ўзбекистонда адвокатура: жорий ҳолати ва ривожланиш истиқболлари (таҳлилий маълумот). Б. Саломов, В. Давлятов, С. Пардаев, Г. Сайфиева. – Тошкент: Baktria press, 2020. – Б. 54–55.
15. <https://fparf.ru/documents/fpa-rf/the-documents-of-the-council/regulations-on-the-procedure-of-qualification-examination-for-the-status-of-a-lawyer/>.
16. Ўзбекистон Республикасининг 2021 йил 14 июлдаги “Лицензиялаш, рухсат бериш ва хабардор қилиш тартиб-таомиллари тўғрисида”ги ЎРҚ–701-сон Қонун // Қонунчилик маълумотлари миллий базаси, 15.07.2021 й., 03/21/701/0674-сон.
17. Макушкина Е.Э. Некоторые проблемы профессиональной подготовки адвокатов и сдачи квалификационного экзамена в свете реформы рынка юридических услуг // Евразийская, адвокатура, № 5 (12) 2014., – С. 24.
18. https://info.undp.org/docs/pdc/Documents/UZB/%D0%90%D0%B4%D0%B2%D0%BE%D0%BA%D0%B0%D1%82%D1%83%D1%80%D0%B0_17_01_2020_sm.pdf
19. https://online.zakon.kz/Document/?doc_id=33024087&pos=133;-52#pos=133;-52.
20. <https://matsne.gov.ge/en/document/download/15472/15/en/pdf>.
21. <https://docs.cntd.ru/document/573480631>.
22. Соловьева Ю.И. Анализ опыта регулирования правового статуса адвоката в Федеративной Республике Германия с позиций возможности его использования в Российской Федерации // Вестник университета имени О.Е. Кутафина (МГЮУ), № 11/2020. – С. 227.
23. <https://e-seimas.lrs.lt/portal/legalAct/lt/TAD/b4a99200249f11e58a4198cd62929b7a?jfwid=nq76mm5vj>
24. <http://www.icj.org/wp-content/uploads/2016/11/Azerbaijan-Systemic-problems-Legal-Prof-Publications-Reports-Mission-reports-2016-RUS.pdf>
25. Добряков Д.А. Правовой статус адвоката в Российской Федерации и Республики Корея: сравнительно-правовой анализ // Journal of Law. 2020.24 (2), – С. 388.
26. Ўзбекистонда адолат ва қонун устуворлиги – асосий мезонга айланади // https://uza.uz/uz/posts/ozbekistonda-adolat-va-qonun-ustuvorligi-asosiy-mezonga-aylanadi_318064.
27. Ҳабибуллаев Д. Адвокатура институтини ислоҳ қилиш давр талаби // Ўзбекистон Республикаси Олий судининг Ахборотномаси, 2020 й., № 2. – Б. 40.
28. Каудыров Т. Восемь стратегем проекта закона Республики Казахстан «об адвокатской деятельности и юридической помощи» // Юрист ахборотномаси, 2018 й., № 1. – Б. 58–61.
29. Короткова П.Е. Законодательное регулирование процедуры сдачи квалификационного экзамена на присвоение статуса адвоката в условиях информатизации российской адвокатуры: проблемы и перспективы // Евразийская, Адвокатура, № 2 (32) 2019. – С. 42.
30. Шварц О. «Необходимо провести реформу для обеспечения равенства защиты и обвинения на протяжении всего расследования и судебного разбирательства» // Адвокат, 2019 й., №4., – Б. 48–52.
31. Заборовский В.В. Правовая природа квалификационного экзамена на получение статуса украинского адвоката // Журнал зарубежного законодательства и сравнительного правоведения № 1 –2017. – С. 91.

32. Нурумов Д.Д. Адвокатнинг тадбиркорлик субъектларига юридик ёрдам кўрсатиш фаолиятининг назарий-ҳуқуқий масалалари // Журнал правовых исследований. – 2021. – Т. 6. – №. 7.

33. Nurumov D. Role and Importance of Advocacy In Legal Support Of Business Entities // The American Journal of Political Science Law and Criminology. – 2020. – Т. 2. – №. 12. – С. 117–122.

34. Qodiraliyev S. Issues of improving the activities of the chamber of advocates. – 2021.

35. Qodiraliyev S. Peculiarities of the introduction of modern information and communication technologies in the courts // Conference Zone. – 2021. – С. 44–48.

36. Хакимова К. Заключение соглашения об оказании юридической помощи между адвокатом, адвокатской фирмой и коллегией адвокатов в Республике Узбекистан // Общество и инновации. – 2021. – Т. 2. – №. 10/S. – С. 588–593.

37. Маткаримов К.К. Некоторые концептуальные вопросы гуманизации уголовного судопроизводства Республики Узбекистан // Судебная власть и уголовный процесс. – 2015. – № 4.